

GEMEENTE ENSCHEDE

KOERSDOCUMENT

CIRCULAIRE ECONOMIE

BOUWEN AAN INTERN CIRCULAIR BELEID

ENSCHDE

INHOUD

INLEIDING 4

1.0 CIRCULAIRE ECONOMIE EN DE ROL VAN DE LOKALE OVERHEID 5

1.1	Definitie van circulaire economie	5
1.2	Overheidsbeleid	5
1.3	Waar staat Enschede nu?	6
1.3.1	Ambitie coalitie	6
1.3.2	Wat doet Enschede al richting inwoners en bedrijven?	6

2.0 INVENTARISATIE EN AANBEVELINGEN PER GEMEENTELIJKE INVALSHOEK 8

2.1	Waar raakt circulaire economie onze organisatie?	8
2.2	Beleid gericht op de gemeentelijke inkoop van goederen, diensten en werken	
	<i>Beleid en aanbevelingen</i>	9
2.3	Beleid gericht op de gemeentelijke rol als ontwerper, vormgever, inrichter en beheerder van de openbare ruimte	
	<i>Beleid en aanbevelingen</i>	12
2.4	Beleid gericht op de gemeentelijke rol bij het bestemmen en tot ontwikkeling brengen van gebieden	
	<i>Beleid en aanbevelingen</i>	16

3.0 OVERKOEPELENDE EN AFDELINGSOVERSCHRIJDENDE AANBEVELINGEN 19

Bijlage 1: Circulaire economie	24
Bijlage 2: Beleidskaders andere overheden, circulaire economie	25
<i>Europees beleid</i>	25
<i>Nationaal beleid</i>	26
<i>Provincie Overijssel</i>	28
<i>Gemeente Enschede</i>	29

INLEIDING

Dit koersdocument beschrijft hoe Enschede wil bouwen aan circulair beleid en kan worden gezien als een startpunt. Het doel is om toe te werken naar een toekomstbestendige circulaire economie.

Op dit moment leven en werken we in een economisch systeem waarin we afgedankte producten afschrijven als afval. Daardoor gaan waardevolle grondstoffen in die producten verloren. Dit heeft een enorme invloed op onze leefomgeving. En het is op langere termijn niet houdbaar:

- De huidige klimaatcrisis laat zien dat het huidige gebruik van fossiele energiebronnen omlaag moet.
- Om alleen al aan de Europese behoefte aan grondstoffen te voldoen hebben we 2,9 maal de aarde nodig.

In een circulaire economie is sprake van zoveel mogelijk hergebruik van producten, grondstoffen en afval. De uitdaging is een echte circulaire economie te realiseren. Daarin verliezen grondstoffen, materialen en producten zo weinig mogelijk hun waarde. In de omslag naar een circulaire economie, kijkt de gemeente Enschede vooral op welke manier zij zelf de meeste invloed kan hebben. Dat kan via vijf verschillende invalshoeken. In dit koersdocument wordt de route naar circulair intern beleid beschreven. Dit betreft de gemeentelijke invalshoeken inkoop, openbare ruimte en gebiedsontwikkeling.

Hoofdstuk 2 bevat een inventarisatie van de stand van zaken en ambities op het gebied van inkoop, openbare ruimte en gebiedsontwikkeling. We hebben daartoe gesprekken gevoerd met verschillende experts in de organisatie. Aansluitend benoemen we concrete mogelijkheden om bij te dragen aan de omslag naar een 'circulaire stad'.

In het afsluitende derde hoofdstuk doen we een aantal aanbevelingen die voor de gehele gemeentelijke organisatie van toepassing zijn.

CIRCULAIRE ECONOMIE

Figuur 1: Invalshoeken voor stimuleren circulaire economie

CIRCULAIRE ECONOMIE EN DE ROL VAN DE LOKALE OVERHEID

DEFINITIE VAN CIRCULAIRE ECONOMIE

De meest gehanteerde definitie van circulaire economie is afkomstig van de Ellen MacArthur Foundation. Deze definitie maakt geen onderscheid tussen financieel, geproduceerd, menselijk, sociaal of natuurlijk kapitaal. Het uitgangspunt is dat de circulaire economie dit kapitaal wil herwaarderen en wil bouwen aan een andere economische systematiek.

De definitie onderscheidt drie onderliggende uitgangspunten:

1. Behoud en verbetering van natuurlijk kapitaal door:
 - beheersing van voorraden grondstoffen en hulpbronnen die op raken (eindige voorraden) en
 - het in evenwicht houden van hernieuwbare hulpbronnen.
2. Optimalisatie van het beheer van grondstoffen en hulpbronnen door producten, componenten en materialen die in gebruik zijn, in omloop te houden in zowel technische als biologische cycli.
3. Stimulering van de effectiviteit van het systeem, door negatieve bijkomende effecten bloot te leggen en uit het systeem te verwijderen.

De overgang naar een circulaire economie draagt bij aan het behalen van de Europese, nationale en lokale klimaatdoelstellingen. Ze doet dit door het verminderen en uiteindelijk stoppen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Deze overgang gaat gepaard met het bevorderen van de inzet van duurzame energiebronnen.

OVERHEIDSBELEID

Verschillende overheidslagen werken aan de omslag naar een circulaire economie:

- De Europese Unie (EU) heeft in maart 2020, als onderdeel van de Green Deal, een actieplan Circulaire Economie vastgesteld.
- Het Rijk heeft als doel gesteld om in 2050 een volledig circulaire economie in Nederland te realiseren. Als tussenstap luidt de ambitie om in 2030 50% minder primaire grondstoffen (mineralen, metalen en fossiel) te gebruiken.
- De provincie Overijssel volgt het landelijke beleid voor wat betreft circulaire economie en doet dit op basis van de zes regionale transitieagenda's.
- In samenwerking met Twentse gemeentes heeft deze provincie de 'Handreiking Circulaire Economie' opgesteld. Daarin staat hoe gemeenten tot integraal circulair gemeentelijk kunnen komen.

Het is de bedoeling dat de Europese, landelijke, provinciale en lokale ambities en plannen uiteindelijk ook landen binnen de gemeente Enschede. Gemeenten moeten zich daarbij niet alleen richten op huishoudens en bedrijven. Ze moeten ook kijken naar de eigen rol als inkoper, als opdrachtgever in de openbare ruimte en als partner bij gebiedsontwikkeling. Ze kunnen daarmee een grote rol spelen in de omslag naar een circulaire economie. Temeer daar zij ook kunnen lobbyen bij het Rijk en de EU en thema's kunnen agenderen.

1.3

WAAR STAAT ENSCHEDE NU?

1.3.1 AMBITIE COALITIE

Circulaire economie is niet nieuw binnen de gemeente Enschede. Zo zijn er al diverse circulaire initiatieven gestart. Er is alleen nog geen integraal beleid.

In het coalitieakkoord 'Samen trots op Enschede' 2022-2026 staat dat 'de gemeente Enschede een zo groot mogelijke bijdrage en verantwoordelijkheid neemt op het gebied van circulaire economie'.

We geven ook een belangrijk signaal af door de verantwoordelijkheid voor economie én circulaire economie te beleggen in dezelfde wethouderportefeuille. Verder wordt circulaire economie een zeer belangrijke pijler onder de nieuwe economische visie ten behoeve van de brede welvaart van de stad.

1.3.2 WAT DOET ENSCHEDE AL RICHTING INWONERS EN BEDRIJVEN?

Beleid gericht op haar inwoners en huishoudens

De basis voor het beleid rondom de inzameling en verwerking van huishoudelijk afval ligt in de beleidsnota 'Grondstoffenvisie en de volgende stap naar een afvalloos Enschede' uit 2015.

Dit beleid is gericht op het scheiden en laten recycleren van waardevolle afvalstromen. Daarbij gaat het om glas, oud papier & karton, textiel, verpakkingsafval (PMD) en groente, fruit- en tuinafval.

Met deze aanpak willen we de hoeveelheid restafval omlaag brengen. Dit beleid krijgt deze coalitieperiode verder inhoud. Op regionaal niveau is de doelstelling voor om de hoeveelheid restafval per inwoner per jaar in 2023 terug te brengen tot maximaal 50 kg. In de transitie naar een circulaire economie willen we de "zuiverheid" van genoemde gescheiden stromen verhogen. Dit helpt ons om afvalstromen beter te recycleren.

Een volgende stap in dit beleid richting onze inwoners en huishoudens is afvalpreventie en duurzame consumptie:

- Bij afvalpreventie gaat het om het tegengaan van voedselverspilling en matiging van consumptie.
- Duurzame consumptie omvat verschillende initiatieven zoals stimulering van:
 - herstelbedrijvigheid (kledingherstel, repaircafés tot ambachtencentrum);
 - circulaire bedrijvigheid (kringloopwinkels).

Beleid gericht op bedrijven en maatschappelijk organisaties

Dit beleid staat in de beleidsnotitie 'circulaire economie & circulair ondernemen', dat eind 2021 is vastgesteld door het college. Daarmee willen we ondernemers helpen in de transitie naar circulair ondernemen en circulair ketenbeheer.

We geven uitvoering aan dit beleid via verschillende projecten. Enkele voorbeelden:

- In het project 'Bouwkringloop' werken verschillende Enschedese bedrijven en inwoners samen aan hergebruik van de reststroom van bouwmaterialen die vrij komen bij verbouw en sloop.
- In het project "Circular Design Enschede" worden tien Enschedese bedrijven gekoppeld aan een industrieel ontwerper. Deze werkt samen met het bedrijf aan de circulaire ontwikkeling of verbetering van een nieuw product verbeterd.

INVENTARISATIE

GEMEENTELIJKE ORGANISATIE

2.1

WAAR RAAKT CIRCULAIRE ECONOMIE ONZE ORGANISATIE?

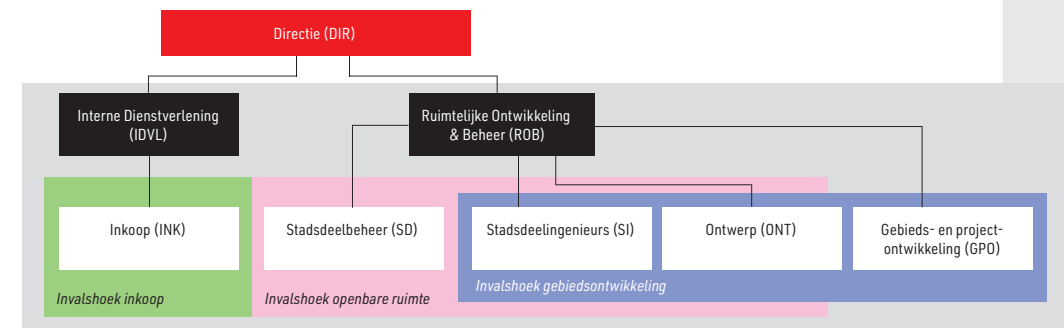
We onderscheiden op gemeentelijk niveau vijf invalshoeken voor het maken van beleid voor circulaire economie (CE). Twee daarvan richten zich op inwoners en bedrijven in onze stad. Deze hebben we in het vorige hoofdstuk besproken.

De andere drie invalshoeken hebben specifiek betrekking op onze interne gemeentelijke organisatie:

1. Beleid gericht op de gemeentelijke inkoop van goederen, diensten en werken (afdeling Inkoop);
2. Beleid gericht op de gemeentelijke rol als ontwerper, vormgever, inrichter en beheerder van de openbare ruimte (afdelingen Stadsingenieurs- en Ontwerp, Dienstverlening en Stadsdeelbeheer);
3. Beleid gericht op de gemeentelijke rol bij het bestemmen en tot ontwikkeling brengen van gebieden (afdelingen Gebieds- en Projectontwikkeling en Stadsingenieurs- en Ontwerp).

Binnen deze drie werkterreinen hebben we geïnventariseerd hoe we als gemeente te werk gaan. Daarbij hebben we gezocht op welke wijze we invloed kunnen uitoefenen op een meer circulaire werkwijze binnen andere sectoren (zoals de bouw- en infrastructuur) en andere stakeholders/actoren die actief zijn in onze stad. Deze drie invalshoeken komen hieronder aan de orde.

In het onderstaande schema staan de verschillende afdelingen binnen de gemeente Enschede die betrokken zijn bij de drie gemeentelijke invalshoeken. In het volgende hoofdstuk komen we tot aanbevelingen per invalshoek om als gemeentelijke organisatie met circulaire economie aan de slag te gaan. Dit doen we op basis van gesprekken met de verschillende afdelingen.

Figuur 2: Invalshoeken circulaire economie en betrokkenheid gemeentelijke afdelingen

2.2 BELEID GERICHT OP DE GEMEENTELIJKE INKOOP VAN GOEDEREN, DIENSTEN EN WERKEN

BELEID EN AANBEVELINGEN

Bij de inkoop van goederen, diensten en publieke werken gaat het om de gemeente in haar rol als consument. Daar heeft duurzaamheid al langer een plek. Ook hanteert Enschede circulaire uitgangspunten bij aanbestedingen.

In 2016 heeft het college van Burgermeester en Wethouders het Manifest Verantwoord Inkopen ondertekend. Dit manifest is in 2023 geactualiseerd, ondertekend en heeft een actieplan. In het actieplan wordt concreet aangegeven hoe we als organisatie Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI). Daarbij gaat het om de volgende thema's: milieu, klimaat, circulariteit, inclusiviteit en diversiteit, social return en ketenverantwoordelijkheid. Met dit actieplan wil de afdeling Inkoop bijdragen aan de strategische opgaven van de stad. Op het thema circulaire economie sluit dit aan op de strategische opgave 'Groen en duurzaam Enschede'.

De afdeling Inkoop maakt voorts een koppeling met de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Duurzaamheid en circulaire economie maken daar onderdeel van uit. De afdeling inkoop heeft de SDG's vertaald naar criteria in aanbestedingen. Dit leidt tot een steeds meer maatschappelijk-verantwoorde inkoop van goederen en diensten. Voorbeelden zijn de inkoop van kantoormeubilair, koffievoorziening, verduurzaming van dienstauto's en de aanbesteding van de inzameling en afvoer van afval bij gemeentelijke locaties.

De beleidsinvalshoek 'Inkoop' heeft ook verbinding met de andere beleidsinvalshoeken. Bijvoorbeeld bij de inkoop/aanbesteding van publieke werken en andere aanpassingen in de openbare ruimte. Vergeleken met andere afdelingen werkt de afdeling Inkoop al aan het thema circulariteit. De gemeente Enschede gaat zich in 2023 aanmelden als SDG-gemeente.

De afdeling Inkoop is dus al actief bezig met circulaire economie. Zo is zij op de hoogte van (beleids)ontwikkelingen binnen de gemeente. Ze denkt actief na hoe ze circulariteit kan bevorderen. Het actieplan MVOI bevat doelen om meer circulair in te kopen. Dit nieuwe actieplan biedt kansen om circulaire economie nog beter te verankeren. Daarvoor is het cruciaal dat de afdeling Inkoop de collega's die zich bezighouden met gebiedsontwikkeling en het inrichten en beheren van de openbare ruimte volop betreft bij het actieplan MVOI.

Aanbeveling 2.2.1: Ondersteun andere afdelingen bij de uitvoering Manifest MVOI

Om de lange termijn doelen m.b.t. circulariteit te waarborgen, is het wenselijk om interne richtlijnen en criteria te ontwikkelen. Zo hebben de ambities van het Manifest MVOI impact op de beleidsinvloeshoeken 'openbare ruimte' en 'gebiedsontwikkeling'. Er is goede afstemming nodig tussen deze afdelingen om circulaire inkoop te realiseren.

Aanbeveling 2.2.2: Formuleer (en actualiseer indien noodzakelijk) ambities

Willen we weten of de gemeentelijke organisatie op koers ligt om de Europese en landelijke doelstellingen te behalen. Ze kan dan (per jaar) bezien of aanpassing van het ambitieniveau nodig is. Het Rijk heeft daarvoor een MVOI-tool ontwikkeld. Dit is een hulpmiddel om een ambitieniveau per onderwerp te kiezen.

Aanbeveling 2.2.3: Ontwikkel een monitoringstool

Het is van belang dat Enschede de ambities in het actieplan MVOI realiseert. Om dit vast te kunnen stellen moet Enschede een monitoringstool ontwikkelen voor circulair inkopen, naar voorbeeld van de landelijke tool. We bevelen aan daarvoor contact op te nemen met gemeenten als Haarlemmermeer, die circulariteit al beter hebben geïntegreerd in het inkoopproces.

Wij stellen voor om net als de provincie Zuid-Holland en de gemeente Haarlemmermeer een aantal kritieke prestatie indicatoren (KPI) onderdeel te maken van het inkoopproces. De KPI's zijn te gebruiken om de effectiviteit en impact van het Manifest MVOI te monitoren. Ook helpt dit de gemeente Enschede om circulaire inkooprichtlijnen te ontwikkelen.

Aanbeveling 2.2.4: Voorzie in voldoende capaciteit voor de afdeling

De afdeling Inkoop heeft meer capaciteit en ondersteuning nodig voor wat betreft circulariteit bij het integreren van het Manifest MVOI binnen de gemeentelijke organisatie. Wij doen de aanbeveling daarvoor een structureel budget van €15.000 beschikbaar te stellen. Daarnaast moet er worden onderzocht hoe circulaire inkoop zo snel mogelijk kan worden geïntegreerd in het actieplan MVOI.

Aanbeveling 2.2.5: Zoek samenwerking met andere afdelingen

Het is van belang dat de afdeling inkoop actief deelneemt aan de werkgroep 'circulaire economie' zoals aanbevolen (zie algemene aanbevelingen hoofdstuk 5). Het doel van deze werkgroep is om de verschillende ontwikkelingen met elkaar te delen en op elkaar af te stemmen. Verder is het noodzakelijk om van elkaar te leren en voortgang te boeken. Een collega van de afdeling Inkoop zou hiervoor een aanjager kunnen zijn, omdat hij binnen de afdeling Inkoop verantwoordelijk is voor het thema 'circulaire economie'. Zo zou de afdeling kunnen nadenken over hoe Enschede de markt kan uitdagen om met circulaire oplossingen te komen.

Aanbeveling 2.2.6: Maak meer gebruik van Europese en nationale kennisplatformen

Er bestaat een Versnellingsnetwerk Circulair Inkopen. Dit is een samenwerking tussen MVO Nederland, PIANOo, NEVI en Rijkswaterstaat. Dit netwerk biedt een platform voor en legt verbinding tussen publieke en private inkopende organisaties. Het Versnellingsnetwerk is het vervolg op de Green Deals Circulair Inkopen. Het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat maakt dit mogelijk.

De afdeling Inkoop kan meer gebruik maken van vergelijkbare platformen op Europees en nationaal niveau. Op dergelijke platform kunnen medewerkers van de afdeling vragen stellen en meer informatie vinden over circulaire inkoop. Er zijn veel kennis en praktijkvoorbeelden aanwezig uit andere gemeente. Ook helpt het platform bij het opbouwen van een relevant netwerk.

Verder is het goed om als afdeling inkoop te kijken naar andere samenwerkingsverbanden, zodat hierbij kan worden aangesloten.

2.3 BELEID GERICHT OP DE GEMEENTELIJKE ROL ALS ONTWERPER, VORMGEVER, INRICHTER EN BEHEERDER VAN DE OPENBARE RUIMTE

BELEID EN AANBEVELINGEN

Aanbeveling 2.3.1: Formuleer gezamenlijke uitgangspunten en processtappen bij het ontwerpen, aanbesteden en beheren van de openbare ruimte

De overheid is de grootste opdrachtgevers voor de infrastructuur en andere bouwactiviteiten in de publieke ruimte. Daarbij gaat het onder meer om gemeenten, Rijkswaterstaat, het Rijksvastgoedbedrijf, provincies en waterschappen. Gemeenten zijn dus een belangrijke opdrachtgever. Dit kan gaan om verschillende zaken in de openbare ruimte. Ze variëren van een bankje in een park via beheer en onderhoud van de openbare ruimte tot aan grootschalige ingrepen in de openbare ruimte (zoals de aanleg van wegen). Voordat het tot een aanbesteding komt, doorlopen ze een proces van ontwerp en vormgeving. Gemeenten bepalen daarbij in welke mate de criteria voor duurzaamheid en circulaire economie een rol moeten spelen bij het ontwerp en daarmee het uitvoeren van een bestek. Daarbij concurreren duurzaamheids- en circulaire criteria met andere criteria (zoals de aanneemprijs). Het is dus van belang om als gemeente na te denken over welke circulaire criteria er worden meegenomen bij een aanbestedingsproces.

Bij de gemeente Enschede zorgen de afdelingen Stadsingenieurs, Ontwerp en Stadsdeelbeheer voor het ontwerpen, vormgeven, inrichten en beheren van de openbare ruimte. De afdeling Gebieds- en Projectontwikkeling (GPO) heeft hier ook een rol (afstemming met maatschappelijke partners). Deze komt in de volgende paragraaf aan de orde.

Het is van belang dat we in Enschede circulaire oplossingen stimuleren bij het tot stand brengen van openbaar werken. Dit vraagt om een kader met uitgangspunten en processtappen.

We stellen voor om een innovatiemanager aan te stellen die gaat werken aan zo'n kader. De innovatiemanager werkt hiervoor samen met de afdelingen Stadsingenieurs, Ontwerp, Stadsdeelbeheer en Gebieds- en Projectontwikkeling. Wij wijzen erop dat het model dat de gemeente Amsterdam hanteert, daarbij kan helpen.

Aanbeveling 2.3.2: Formuleer concrete circulaire doelen, richtlijnen en criteria voor de openbare ruimte als basis voor een uitvoeringsprogramma

De gemeente Enschede moet, zoals eerder gemeld, de ambities verhogen om de Europese en nationale lange termijn doelen op het gebied van circulariteit te behalen. Om ervoor te zorgen dat er stappen worden gezet, is het nodig dat de gemeente Enschede de circulaire ambities m.b.t. de openbare ruimte vaststelt als basis voor een uitvoeringsprogramma. Daarbij moet het gaan om concrete (sub)doelen voor het gebruik van grondstoffen en materialen in de openbare ruimte. Uiteindelijk kunnen circulaire eisen en voorwaarden voor de openbare ruimte een plek krijgen in de Toetsingskaders Openbare Ruimte (TOR).

Aanbeveling 2.3.3: Leg de uitwerking van criteria en richtlijnen neer bij de innovatiemanager

Bij het opzetten van een werkgroep om criteria en richtlijnen uit te werken is het nuttig om de innovatiemanager daar een centrale rol in te geven. De innovatiemanager heeft in zijn rol als aanjager binnen het domein fysiek veel ervaring met het implementeren van circulaire projecten en maakt daarbij gebruik van Europese netwerken.

Aanbeveling 2.3.4: Werk samen met stakeholders, leg slimme koppelingen en maak gebruik van lokale kennisinstellingen

Het is van belang om andere partijen en interne projecten te koppelen. Daarvoor liggen verschillende kansen:

- Het INTERREG ThreeC project is daar een goed voorbeeld van. Dit is een Europees subsidieproject. Het doel van dit project is het promoten van innovaties en business development binnen de circulaire economie. Alternatieve toepassingen van houtskool (biochar) staan daarin centraal. De gemeente Enschede participeert in dit project om zo een bijdrage te leveren aan de energietransitie en circulariteit. Dit project krijgt een vervolg middels het INTERREG CASCADE project.
- Daarnaast is het van belang om kringlopen te sluiten rondom biomassa. Hierbij kan de gemeente bijvoorbeeld een koppeling leggen met Enschedese bedrijven, zoals afvalverwerker Twence. De gemeente kent bedrijven die opzoek zijn naar innovatieve manieren om circulariteit te stimuleren. Het voorstel is om vooral deze bedrijven podium te geven.
- Daarnaast is van belang om als gemeente Enschede aan te haken op initiatieven en projecten op verschillende beleidsniveaus, variërend van Europa tot de regio. Om de Europese en nationale doelstellingen te halen, komen er waarschijnlijk veel gelden vrij op Europees, nationaal en provinciaal niveau. De provincie Overijssel heeft zes regionale transitieagenda's (RTA's) opgesteld, waarbij de transitieagenda's 'Bouw' en 'Infrastructuur' de komende periode verdere invulling krijgen. Op regionaal niveau kan er worden opgetrokken met Twenteboard, Texplus en Novel-T.

Om stappen te zetten richting een circulaire economie, is het van belang om intensief samen te werken met de kennisinstellingen, zoals de Universiteit Twente en Saxion Hogescholen. Deze kennisinstellingen kunnen ons helpen om antwoord te krijgen op de volgende vragen:

- Hoe kun je als gemeentelijke opdrachtgever ruimte bieden aan ondernemers om innovatieve circulaire ideeën in de praktijk te testen?
- Hoe zorg meer inzicht krijgen in de materiaalstromen in de Enschedese openbare ruimte?
- Hoe zorg je dat de gemeentelijke materialenstroom voor x (ambitie nog te formuleren) procent circulair is?
- Hoe ontwikkel je een programma van eisen m.b.t. circulariteit?
- Hoe ontwikkel je richtlijnen voor selectie van circulaire bouwmaterialen?
- Hoe kunnen we grondstoffen en materialen die we in openbare ruimte toepassen niet afschrijven maar opschrijven (dus waardebehoud centraal stellen)? (De digitale gemeentelijke grondstoffenbank als vorm van grondstoffenpaspoort.)

Wij adviseren de afdelingen Stadsingenieurs en Ontwerp in contact te brengen met de kennisinstellingen. Dit kan worden geïnitieerd door de beleidsadviseur circulaire economie bij de gemeente Enschede.

Aanbeveling 2.3.5: Breng de capaciteit op orde voor de samenwerking van de afdelingen SiO, SDB en GPO

De afdelingen Stadsingenieurs en Ontwerp, Stadsdeelbeheer en GPO hebben te maken met het beheren, ontwerpen, inrichten en vormgeven. Voor coördinatie daarvan is jaarlijks 0,5 fte (18 uur per week) en een budget van € 30.000 nodig. Daarbij gaat het om ondersteuning bij het verder ontwikkelen van criteria en richtlijnen voor circulariteit in de gemeentelijke werkwijze en afstemming tussen verschillende afdelingen.

Aanbeveling 2.3.6: Bekijk per project welke samenwerking de meeste meerwaarde hebben

De afdelingen Stadsingenieurs en Ontwerp moet per project bezien welke slimme koppelingen en samenwerkingen met andere partijen er van meerwaarde zijn om circulariteit te bevorderen.

Aanbeveling 2.3.7: Haal elders kennis en ervaringen op om succesvol te kunnen monitoren

Als er ambities en/of doelen zijn vastgesteld, is het van belang om de voortgang te kunnen monitoren. In lijn met een van de aanbevelingen uit het vorige hoofdstuk, adviseren we om kennis over monitoring in te winnen bij gemeenten die hier ervaring mee hebben.

Aanbeveling 2.3.8: Maak meer gebruik van de database Gemeentelijke Basis Informatie (GBI) en gebruik daarvoor het Haarlemse werkprotocol

De gemeente Enschede maakt op dit moment gebruik van de database 'Gemeentelijke Basis Informatie' (GBI). De database bevat informatie over aangekochte materialen. Een logische volgende stap is de GBI te koppelen aan het materialenpaspoort. Omdat de gemeente Enschede de potentie van het GBI nog niet volledig benut, biedt dit een mooie kans. De gemeente Haarlem heeft hier al een werkprotocol voor opgesteld. Wij adviseren dit protocol over te nemen.

Aanbeveling 2.3.9: Zet een digitale gemeentelijke grondstoffenbank op

Een digitale grondstoffenbank bevat informatie over het soort materiaal, de hoeveelheden, de wijze van montage en de locatie van de objecten. Het geeft inzicht wat wij als gemeente bezitten. Het is mogelijk daar een waarde voor toekomstig gebruik aan toe te kennen. En dan letterlijk: in de zin van financiën die we niet langer afschrijven maar "opschrijven". Zo stimuleert een grondstoffenbank hergebruik van bouw- en sloopaafval. Dit komt omdat het interne en externe betrokkenen de kans geeft om de gebruikte materialen te bekijken. Zo zien deze betrokkenen, variërend van aannemers tot ingenieursbureaus, welke materialen er geschikt zijn voor hergebruik.

Aanbeveling 2.3.10 : Ga voortvarend door met de applicatie voor koppeling van vraag en aanbod van vrijgekomen bouwmaterialen

De gemeente Enschede is bezig met het opzetten van een werkwijze conform de methodiek Duspot. Duspot is een applicatie die zorgt voor een koppeling van vraag en aanbod van vrijgekomen bouwmaterialen in verschillende fases van een project. Er wordt in Enschede gezocht naar een depot om tijdelijk materialen op te slaan voor hergebruik op een later moment. De afdeling beheer kan Duspot gebruiken om dit depot te beheren zodat zij online kunnen zien wat er op voorraad ligt.

Aanbeveling 2.3.11 : Stel een grondstoffenplan op

Het is van belang dat de afdelingen Stadsingenieurs, Ontwerp en Beheer een grondstoffenplan opstellen. Bij deze afdelingen komen namelijk alle materialen die de gemeente gebruikt langs. Wij adviseren gebruik te maken van het voorbeeld van de gemeente Haarlem. Het grondstoffenplan moet de gemeente Enschede als opdrachtgever en betrokken stakeholders als uitvoerende partij inzicht bieden in verantwoordelijkheden. In dit grondstoffenplan moeten de genoemde afdelingen een koppeling maken met GBI, de grondstoffenbank en Duspot.

2.4 BELEID GERICHT OP DE GEMEENTELIJKE ROL BIJ HET BESTEMMEN EN TOT ONTWIKKELING BRENGEN VAN GEBIEDEN

BELEID EN AANBEVELINGEN

We maken hier onderscheid tussen publieke en niet-publieke gebiedsontwikkeling

- Publieke gebiedsontwikkelingen gebeuren meestal door de gemeente, soms in samenwerking met andere overheden. Het gaat hier vooral om woningbouwlocaties en bedrijventerreinen. Daarvoor zijn veel grondstoffen en materialen nodig. Het gaat het in de meeste gevallen om projecten waar de gemeente eigenaar van de grond is. Bij het tot ontwikkeling brengen en inrichten van gebieden is de afdelingen Stadsingenieurs en Ontwerp betrokken waar het openbare ruimte betreft (zie vorige hoofdstuk).
- Daarnaast zijn er niet-publieke gebiedsontwikkelingen, waarbij de gemeente minder invloed heeft. Daarbij gaat het om ontwikkelingsprojecten door marktpartijen en woningbouwcoöperaties. De gemeente heeft hier op het gebied van circulaire economie de mogelijkheid om (proces-)innovaties en ontwikkeling van de markt te stimuleren. Dit kan met behulp van beleid, wetgeving en/of financiering. Projectleiders van de afdeling GPO spelen vaak een belangrijke rol bij deze niet-publieke gebiedsontwikkeling.

Er is dus veel overlap tussen de afdelingen Stadsingenieurs en Ontwerp en GPO. Hier liggen veel kansen voor een circulaire aanpak.

Aanbeveling 2.4.1: Formuleer duidelijke ambities m.b.t. sturing op circulaire gebiedsontwikkeling

Er is nog geen circulair beleid ontwikkeld voor het werk van de afdeling Gebieds- en Projectontwikkeling. Om ervoor te zorgen dat deze afdeling stappen zet, is het ook hier nodig ambities vast te stellen voor het sturen op circulaire gebiedsontwikkeling.

We kunnen als gemeente op verschillende manieren gebiedsontwikkeling aanjagen.

Zo heeft de gemeente Amsterdam een procesaanpak om te sturen op circulaire gebiedsontwikkeling. Ze heeft dit vastgelegd in het plan- en besluitvormingsproces ruimtelijke maatregelen. De gemeente Zwolle heeft de definitie en uitgangspunten van circulaire gebiedsontwikkeling geborgd in de Omgevingsvisie.

Er zijn verschillende opties om eisen te stellen aan circulariteit bij het bestemmen en ontwikkelen van gebieden. Met het oog op circulaire economie is het wenselijk dat er uitgangspunten, criteria en richtlijnen komen voor de ontwikkeling van projecten en gebieden. Als de grond in bezit is van de gemeente, kunnen er privaatrechtelijke eisen worden gesteld aan circulariteit. Indien de grond is uitgegeven, is de rol van de gemeente helaas beperkt.

Grondbezit is vanuit oogpunt van circulariteit een vorm van een “collectieve” grondstof die in de toekomst opnieuw ingezet kan worden. Zo heeft de gemeente de verantwoordelijkheid voor de lange termijn, waar gebruikers vaak belangen hebben op de kortere termijn.

Aanbeveling 2.4.2.: Te onderzoeken in hoeverre gemeentegronden structureel in gemeentelijk bezit kunnen blijven om zo te sturen op circulariteit

Om als gemeente regie te houden op wat er in een bepaald gebied gebeurt, is het mogelijk wenselijk om de grond in gemeentelijk bezit te houden en te verpachten. Er wordt aanbevolen om onderzoek te doen in hoeverre het structureel in bezit houden van gemeentegronden circulariteit kan stimuleren. Dat is mogelijk een passend beleidsinstrument om in samenwerking met de afdeling Grondzaken (cluster ROB) circulariteit te stimuleren. In de pachtovereenkomst kan de gemeente de uitgangspunten, criteria en richtlijnen formuleren voor het gebruik van de grond ten aanzien van duurzaamheid en circulaire economie.

Een voorbeeld van hoe de gemeente mogelijk circulariteit kan aanjagen is door in de pachtovereenkomst op te nemen dat de pachter bij de beëindiging van de (bedrijfs) activiteiten de grond in de oorspronkelijke staat moet opleveren. Een andere mogelijkheid is dat de gemeente de hoogte van de pacht aanpast, als de gebruiker een bijdrage levert aan circulariteit.

Aanbeveling 2.4.3: Stel voor de afdelingen Stadsingenieurs, Ontwerp en Grondzaken uitgangspunten, criteria en richtlijnen vast voor het ontwikkelen van projecten en gebieden met oog op circulariteit.

Bij het bepalen van uitgangspunten, criteria en richtlijnen zijn de volgende vragen en aspecten aan de orde:

- Hoe ziet het proces van bestemmen en ontwikkelen van gebieden er vanuit gemeentelijk perspectief uit en waar stellen we uitgangspunten, criteria en richtlijnen vast?
- Is het mogelijk om in een bestemmingsplan eisen te stellen aan circulariteit?
- Hoe geef je circulariteit een plek in een gebiedsagenda?
- Welke financiële instrumenten kan de gemeente gebruiken om circulaire initiatieven te ondersteunen?
- Hoe kan de gemeente een Communities of Practices (COP) of proeftuin opzetten om circulair bouwen te stimuleren?

Zoals we het vorige hoofdstuk hebben benoemd moet de gemeente Enschede verschillende stakeholders, variërend van het Rijk tot andere gemeenten, opzoeken om aan deze kennis te komen. Ook is het mogelijk interessant om deze vragen nader te verkennen door hier een (afstudeer)opdracht van te maken voor studenten aan Saxion of de UT.

Aanbeveling 2.4.4: Ondersteun verdere ontwikkeling van criteria en richtlijnen voor circulariteit in de werkwijze van GPO.

Dit kan worden ontwikkeld door een pilotproject te selecteren en hiervan te leren.

Aanbeveling 2.4.5: Ontwikkel een monitoringsinstrument

Het is van belang een monitoringsinstrument te ontwikkelen om zo de voortgang op het gebied van circulaire economie te volgen en waar nodig bij te sturen.

Aanbeveling 2.4.6: Ontwikkel een tool voor het opstellen van een grondstoffen -en materialenpaspoort bij projectpartners

Bij de ontwikkeling van een bepaald gebied, werkt de gemeente veel samen met projectpartners. Het zou goed zijn dat de afdeling GPO samen met deze projectpartners een instrument ontwikkelt haar om vlot een grondstoffen -en materialenpaspoort op te stellen per bouwwerk/projectpartner. En dit inclusief een financiële waardering. Hierbij moet GPO een koppeling leggen met het nog op te stellen grondstoffenplan uit het vorige hoofdstuk.

Aanbeveling 2.4.7: Stimuleer het gebruik van het grondstoffen- en materialenpaspoort door projectpartners

Wij bevelen aan dat de gemeente de projectpartners stimuleert om gebruik te maken van het materialenpaspoort. Dit is ook in het belang van de projectpartners, omdat ze daarmee extra waarde creëren voor de gebouwde panden. Immers: er is structurele duidelijkheid over de waarde van de (te hergebruiken) grondstoffen en materialen in de panden. Dit kan de EU- en nationale doelstellingen voor circulaire economie in 2030 en 2050 dichterbij brengen.

Aanbeveling 2.4.8: Stel capaciteit en budget beschikbaar

Deze aanbeveling is identiek aan de capaciteitsaanbeveling uit het vorige hoofdstuk.

Ook hier gaat het om 0,5 fte en € 30.000 werkbudget, waarmee de gemeente de benodigde extra circulaire inspanningen bij gebiedsontwikkelingen moet kunnen dekken.

Aanbeveling 2.4.9: Betreft de Universiteit Twente en Hogeschool Saxion bij de bovenstaande vraagstukken.

Zoals ook in het vorige hoofdstuk staat, kan het betrekken van lokale kennisinstellingen bij de gemeentelijke circulaire opgaven zorgen voor meer kennis in de organisatie en regio.

OVERKOEPELENDE EN AFDELINGSOVERSCHRIJDENDE AANBEVELINGEN

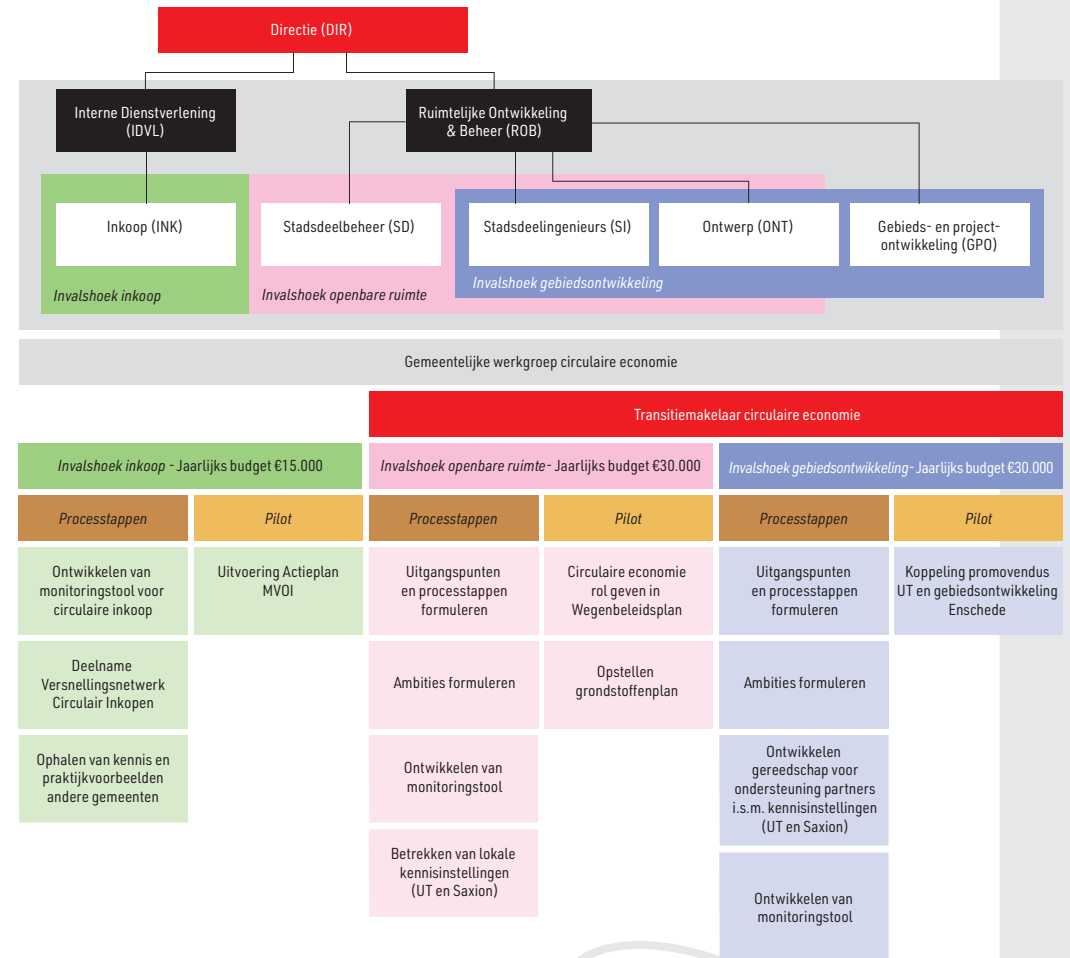
In de voorgaande hoofdstukken hebben we verschillende aanbevelingen gedaan om de drie gemeentelijke beleidsinvalshoeken voor circulaire economie verder te ontwikkelen. Omdat het thema circulaire economie veel overlap heeft tussen verschillende afdelingen, doen we in dit hoofdstuk - concluderend - een aantal overkoepelende en afdelingsoverschrijdende aanbevelingen.

De aanbevelingen staan schematisch weergegeven in nevenstaande afbeelding:

Overkoepelende aanbeveling 1:

ZET EEN WERKGROEP 'CIRCULAIRE ECONOMIE' OP

Voor veel collega's is het thema 'circulaire economie' en zijn de bijbehorende ambities nog onbekend terrein. Het voordeel van een aparte werkgroep 'circulaire economie' is dat we voortgang kunnen boeken op dit onderwerp met collega's van verschillende afdelingen. Zij kunnen ervaringen en kennis op een efficiënte wijze delen. Zonder een 'dedicated' werkgroep is de kans aanwezig dat het thema blijft liggen bij de afzonderlijke beleidsadviseurs voor circulaire economie. De werkgroep moet bestaan uit collega's van de afdelingen beleid & strategie, inkoop, stadsingenieurs, ontwerp, stadsdeelbeheer en GPO en communicatie.

Het takenpakket van de werkgroep denken we aan het volgende:

- Ontwikkelen en uitwerken van ambities voor circulaire economie
- Formuleren van concrete beleidsdoelen met een uitvoeringsplan
- Identificeren van overlap tussen verschillende afdelingen en ontwikkelen van een werkwijze
- Borgen en delen van kennis en recente (beleids)ontwikkelingen
- Input leveren en opstellen van een communicatiestrategie
- Bijwonen van afdelingsspecifieke bijeenkomsten over circulaire economie

Overkoepelende aanbeveling 2:

MAAK EXTRA CAPACITEIT EN FINANCIËLE MIDDELEN VRIJ VOOR CIRCULAIRE ECONOMIE

Om als gemeentelijke organisatie circulaire economie goed van de grond te krijgen, is het noodzakelijk om jaarlijks 1,0 FTE vrij te maken. De aanbeveling is om voor deze 1,0 fte een afdeling overstijgende innovatiemanager aan te stellen. De 36 uur verdelen we over de afdelingen die te maken hebben met de twee gemeentelijke beleidsinvalshoeken (openbare ruimte en gebiedsontwikkeling). De innovatiemanager kunnen we onder andere inzetten om de betreffende afdelingen te ondersteunen bij het ontwikkelen en uitvoeren van beleid. Zie aanbeveling 3 met het oog op het aanstellen van een innovatiemanager.

Daarnaast is het van belang om jaarlijks een budget van totaal € 75.000 beschikbaar te stellen. Dit totale budget zal worden verdeeld onder de drie beleidsinvalshoeken, wat neerkomt op €15.000 voor de invalshoek 'inkoop' en €25.000 voor de invalshoeken 'openbare ruimte' en gebiedsontwikkeling'. Uit gesprekken met collega's is gebleken dat er capaciteit en financiële middelen nodig zijn om circulaire economie te integreren binnen de verschillende afdelingen.

Dit is van belang om:

- Kennisontwikkeling op de afdeling (volgen van een opleiding/cursus/training) te borgen;
- Aanjagen en ondersteunen van circulaire pilots en initiatieven
- Realiseren van ambities (meerprijs circulaire keuzes)
- Ontwikkelen van een monitoringstool

Aanbeveling 3:**STEL EEN INNOVATIEMANAGER AAN**

Uit onderzoek van de Universiteit Twente blijkt dat circulaire economie veel mogelijkheden biedt voor steden om de transitie naar een circulaire economie te versnellen. Het onderzoek richt zich op steden die lid zijn van het Eurocities-netwerk. Enschedese is daar ook lid van. Steden hebben een grote voorsprong op andere regio's, omdat er meer kennis, toegang tot informatie en financieringsmogelijkheden zijn. Het is van belang om als gemeente te gaan redeneren van afvalmanagement naar materialenbeheer.

Het aanstellen van een innovatiemanager kan een manier zijn om dit proces in goede banen te leiden. Een innovatiemanager zien we als coördinator van de uitvoering. Hij/zij is een belangrijke schakel tussen beleid en uitvoering, die toeziet op implementatie van het beleid en zorgt voor inbedding in de reguliere werkprocessen van betrokken afdelingen.

Allereerst kan een innovatiemanager het gebruik van materialen en grondstoffen gebruikt en de werkprocessen in kaart brengen. Vervolgens kan de innovatiemanager zorgen voor koppeling van middelen en mensen ter stimulering van circulariteit. Zo kunnen materialen uit de stad worden hergebruikt en hierdoor zorgen voor gesloten cirkels met een minimale hoeveelheid afval. Concrete voorbeelden hiervan zijn het gebruik van Duspot en het opzetten van een Bouwkringloop. Duspot is een matchingstool voor vraag en aanbod van vrijgekomen bouwmaterialen in verschillende fases van een project. De Bouwkringloop is een samenwerking van Enschedese bedrijven en inwoners, met als doel om de reststroom van bouwmaterialen die vrijkomen bij verbouw en sloop te hergebruiken.

INTERNE- OF EXTERNE INNOVATIEMANAGER?

Het is van belang dat de innovatiemanager de verbinding legt tussen de gemeentelijke invalshoeken (inkoop, openbare ruimte en gebiedsontwikkeling). Het voordeel van een collega bij de gemeente Enschede is dat de opgedane kennis binnen de organisatie blijft. Bij een inhuurkracht is dit niet het geval. Inhuur heeft echter als voordeel dat we per periode kunnen bekijken of diegene (nog) geschikt is voor de functie. Het nadeel van een externe inhuurkracht is dat diegene minder gevoel heeft bij de gemeente Enschede en dat de opgedane kennis na verloop verdwijnt. Daarom geven wij de voorkeur aan het creëren van een gemeentelijke functie.

Overkoepelende aanbeveling 4:**FORMULEER CONCRETE (BELEIDS)DOELEN EN STEL EEN UITVOERINGSPLAN OP**

Op dit moment ontbreekt het voor de drie uitgezochte beleids invalshoeken aan concrete doelen. Hierdoor doet elke afdeling en collega iets anders. Deze beleidsnota circulaire economie biedt een basis, waarna het noodzakelijk is om ambities, criteria en uitgangspunten per invalshoek te formuleren. De werkgroep 'circulaire economie' kan hier onder leiding van de innovatiemanager verdere invulling aan geven. Vervolgens kunnen we deze ambities, criteria en uitgangspunten concretiseren via een uitvoeringsprogramma. Op deze manier weet elke afdeling waar we naartoe werken.

Overkoepelende aanbeveling 5:**MAAK CIRCULARITEIT ONDERDEEL VAN AANBESTEDINGEN, VERKOOP VAN GROND EN BOUWPROJECTEN**

Uit de inventarisatie is gebleken dat andere gemeenten voornamelijk inzetten op circulaire inkoop en bouw. De gemeente Enschede kiest ervoor om met verschillende pilots per invalshoek kennis en ervaring op te doen met circulaire economie. Het cluster Ruimtelijke Ontwikkeling en Beheer (ROB) en de afdelingen Stadsdeelbeheer, Stadsingenieurs, Ontwerp en GPO, werken op dit moment beperkt aan circulariteit. Tegelijkertijd liggen er wel kansen. Vooral op het gebied van aanbestedingen en het in eigen beheer houden van en/of verkoop van gemeentelijke grond is er veel winst te behalen. Dit omdat de gemeente hierin de regie voert.

Bij aanbestedingen, verkoop van grond en bouwprojecten is er overlap met verschillende afdelingen. Dit maakt goede afstemming in het gemeentelijke platform 'circulaire economie' noodzakelijk.

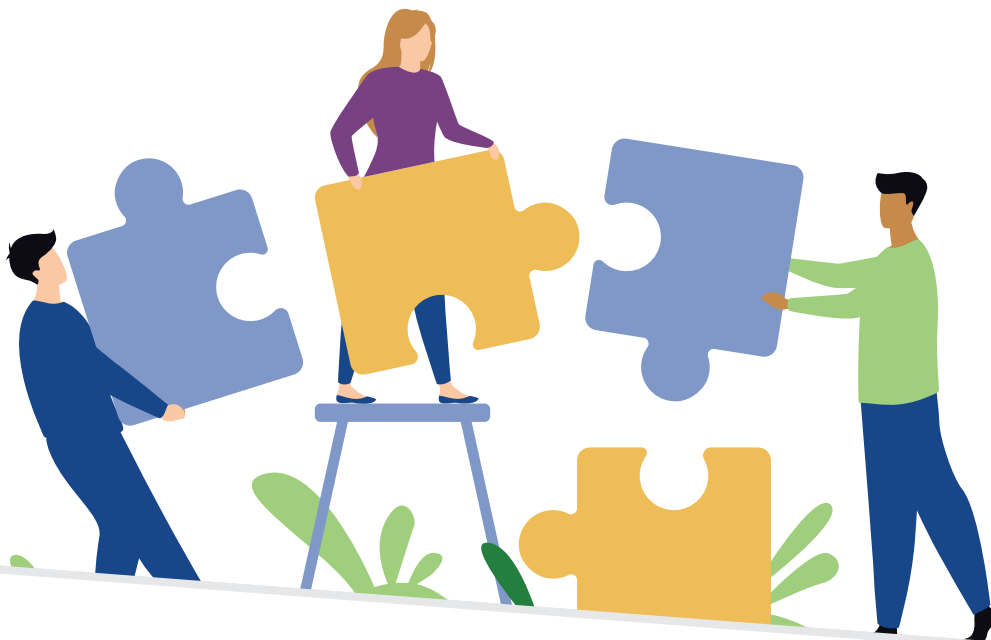
Een manier om aan relevante kennis te komen is om een opdracht voor te leggen aan studenten van de UT en Saxion. Wat zijn nieuwe manieren van aanbesteden en wat gaat deze manier van aanbesteden kosten? En helpt het om als gemeente aan de voorkant van een aanbestedingsproces meer los te laten om zo circulariteit te stimuleren? Genoemde onderzoeksvragen zullen een onderdeel uitmaken van de Strategische Onderzoekagenda van de gemeente Enschede.

Bij bouwprojecten moeten we bezien hoe de gemeente bedrijven kan stimuleren om circulair te bouwen. Dit valt onder de expertise van het cluster Ruimtelijke Ontwikkeling en Beheer (ROB). De Communities of Practices (COP) is een leeromgeving en werkwijze om lokale 'van onderaf' burgerinitiatieven en circulaire bedrijvigheid te stimuleren. Het biedt een goed stappenplan en traject om circulariteit bij bouwprojecten te stimuleren. De gemeente Utrecht maakt op dit moment al gebruik van dit stappenplan. Op dit moment maken we een overzicht van alle projecten binnen de gemeente Enschede. Mogelijk kunnen we dit overzicht gebruiken om 'laaghangend fruit' wat betreft circulaire economie te identificeren.

Aanbeveling 6:**WERK INTENSIEF SAMEN MET
KENNISINSTELLINGEN EN
SAMENWERKINGSVERBANDEN**

In de gemeente Enschede zijn veel kennisinstellingen te vinden die kunnen helpen met de transitie naar circulaire economie. Hier kan de gemeente gebruik van maken, bijvoorbeeld door het thema circulaire economie onder te brengen in de onderzoekagenda. Een andere manier om kennis te benutten is door studenten uit te dagen met projecten over circulaire economie. Enschedelab is een goed voorbeeld van een marktplaats waar de vraag naar kennis wordt gekoppeld aan het aanbod.

De gemeente Enschede financiert en neemt deel in veel samenwerkingsverbanden. Enschede moet daar meer gebruik van maken. Zo kan de gemeente Enschede de Twenteboard en Novel-T vragen om bedrijven aan te sporen om circulariteit meer prioriteit te geven. Ook kunnen we OostNL vragen om deel te nemen aan een van de projecten. Verder blijkt uit onderzoek dat steden die lid zijn van Eurocities een aanzienlijke voorsprong hebben bij het verkrijgen van EU-informatie en financiering. In de voorgaande hoofdstukken hebben we per gemeentelijke invalshoek omschreven hoe we kennis en samenwerkingsverbanden kunnen benutten.

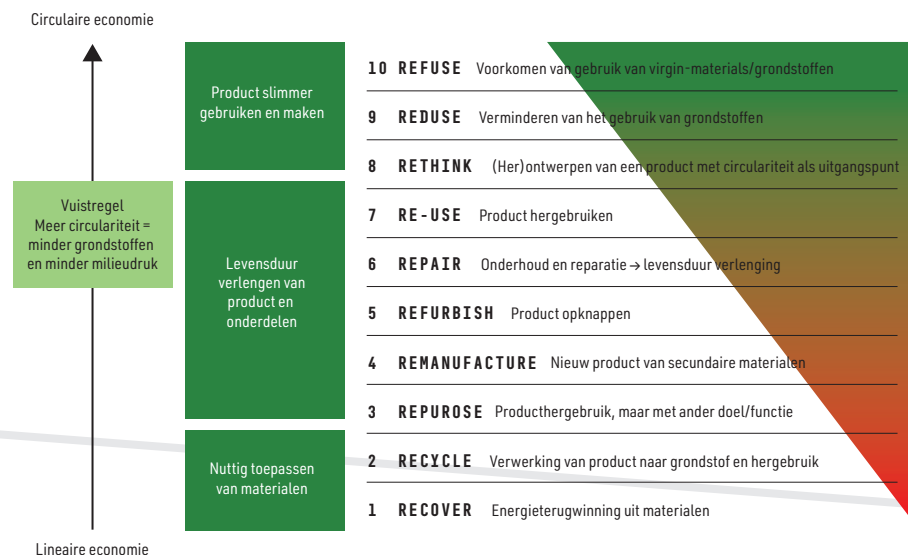
BIJLAGE 1:

CIRCULAIRE ECONOMIE

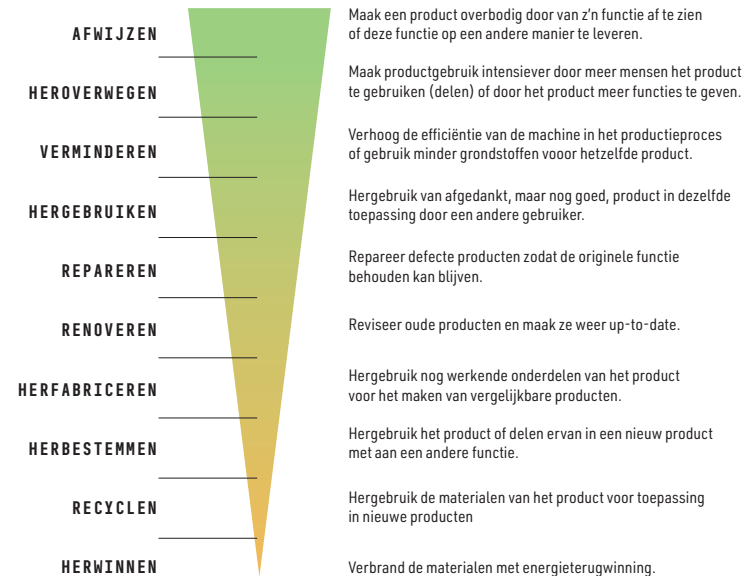
In een volledig circulaire economie worden materialen en producten oneindig gebruikt en hergebruikt. Grondstoffen worden optimaal ingezet en hergebruikt in alle verschillende schakels van de productieketen. Dat voorkomt problemen van vervuiling en afval. Er zijn dan geen nieuwe grondstoffen nodig, dus die kunnen ook niet op raken. Hernieuwbare en biobased grondstoffen, zoals hout, passen ook in een circulaire economie.

In een circulaire economie hebben reststromen en grondstoffen een economische waarde. Het gaat niet alleen om het hergebruik van grondstoffen, maar om hergebruik op een manier die economische waarde toevoegt.

10R-MODEL CIRCULARITEIT

CIRCULAIRE VERWERKINGSLADDER

Denk hierbij bijvoorbeeld aan het maken van tassen van versleten fietsbanden of het maken van bouw materiaal van oude straatklinkers. De mate van circulariteit wordt vaak gerelateerd aan de zogenaamde R-ladder. Hoe hoger een strategie op deze ladder staat, hoe circulaider is de strategie. Bovenaan de ladder staan het verminderen van consumptie en productie en het slimmer maken en gebruiken van producten. In het midden staat het verlengen van de levensduur van producten en onderdelen. Onderaan staat het nuttig toepassen van materialen die anders weggegooid zouden worden. Als gemeente Enschede kan de R-ladder en circulaire verwerkingsladder gebruiken als referentiekader waar het nu staat op het gebied van circulariteit.

BIJLAGE 2: BELEIDSKADERS ANDERE OVERHEDEN, CIRCULAIRE ECONOMIE

EUROPEES BELEID

Het huidige EU-beleid over circulaire economie is langs twee sporen ontstaan: het milieubeleid en het grondstoffenbeleid. In het 1e Circulaire-Economieactieplan (Europese Commissie 2015) zijn het milieubeleid aan de ene kant en het grondstoffenbeleid aan de andere kant samengebracht in een geïntegreerd beleidskader. Het actieplan geeft aanzetten tot toepassing van circulaire-economiebeginselen op bepaalde gebieden, variërend van waterbeheer tot voedselsystemen. Voorbeelden zijn het bevorderen van circulair productontwerp, uitgebreide producentenverantwoordelijkheid, productetiketering, dienstverlening of circulair inkopen door overheden.

EUROPESE GREEN DEAL: ACTIEPLAN CIRCULAIRE ECONOMIE

Eind 2019 presenteerde de Europese Commissie de Europese Green Deal. Dit is een ambitieuze routekaart die moet bijdragen aan modernisering van de Europese economie met als doel om een klimaatneutraal Europa in 2050 te bereiken. De EU Green Deal wil de overgang naar een circulaire economie ondersteunen.

Op 20 maart 2020 heeft de Europese Commissie in het kader van de Green Deal het EU-actieplan voor een schoner en concurrerender Europa uitgebracht. Dit actieplan moet ervoor zorgen dat duurzame producten de norm worden, hergebruik gestimuleerd en afval wordt voorkomen. Veel van de voorgestelde maatregelen in dit plan zullen op lokaal niveau moeten worden uitgevoerd. Hierbij spelen steden een rol bij de ontwikkeling van een circulaire economie door middel van openbare aanbestedingen. Daarnaast is in de EU-begroting van 2021-2027 circulaire economie een relevant thema.

EUROCITIES

Eurocities is een netwerk van meer dan 200 steden in 38 landen. Het doel is om de samenwerking tussen deze steden te bevorderen op verschillende thema's, waaronder circulaire economie. In 2020 heeft Eurocities een actieplan circulaire economie opgesteld. Hierin wordt gesteld dat steden en regio's een enorm potentieel hebben om de overgang naar een circulaire economie te leiden. Uit onderzoek blijkt dat steden met een Eurocities netwerk een grote voorsprong hebben op andere regio's. Dit komt omdat er meer kennis, toegang tot informatie en financiering is. De gemeente Enschede doet er goed aan om gebruik maken van het netwerk van Eurocities om de transitie naar een circulaire economie te versnellen.

DUURZAAM AANBESTEDEN

Op het gebied van duurzaam aanbesteden ziet EU een belangrijke rol weggelegd voor decentrale overheden. Zo kunnen er duurzaamheidscriteria worden gesteld in verschillende sectoren, variërend van energie tot kantoorfaciliteiten. Hierbij kan worden gedacht aan het vaststellen van eisen bij een opdracht, selectie van leveranciers, dienstverleners of aannemers. Daarnaast kunnen er eisen worden gesteld bij het gunnen van de opdracht en de uitvoeringsbepalingen in een contract. Om dit te stimuleren, is een Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) tool ontwikkeld. Met behulp van deze tool kan er een ambitieniveau per productgroep worden gekozen. Eind 2022 tekent de gemeente Enschede het Manifest MVOI.

NATIONAAL BELEID

De afgelopen jaren zijn in Nederland door de overheid en maatschappelijke partijen ambities en doelstellingen geformuleerd om te komen tot een meer circulaire economie. Nederland Circulair 2050 is het Rijksbrede programma voor circulaire economie, waarin een visie op, en ambities en doelen voor een circulaire economie zijn geformuleerd.

Het Rijk heeft als doel gesteld om in 2050 een volledige circulaire economie in Nederland te realiseren. Als tussenstap is de ambitie om in 2030 50% minder primaire grondstoffen te gebruiken (mineralen, metalen en fossiel).

Het Nederlandse beleid op circulaire economie is in 2017 uitgekristalliseerd in een Grondstoffenakkoord welke getekend is door ruim 300 partijen waaronder 10 provincies en 13 gemeenten. Op basis van dit Grondstoffenakkoord zijn vijf landelijk

transitieagenda's opgesteld, namelijk voor "Biomassa & Voedsel", "Kunststoffen", "Maakindustrie", "Bouw" en als laatste "Consumptiegoederen". Voor deze agenda's worden landelijk activiteiten in gang gezet om de transities te stimuleren. Voor 2019 en 2020 heeft het kabinet 80 miljoen extra uitgetrokken voor Circulaire Economie. Eén van de activiteiten was de organisatie van de "Regiodagen CE voor decentrale overheden" met publicatie van een gelijknamig document en aanpak. Als follow up van de Twentse Regiodag is door een regionale werkgroep onder voorzitterschap van Twente een handreiking voor circulaire economie voor de steden uitgebracht.

CITY DEALS

Daarnaast is het Nederlandse programma 'City Deals' een project Circulaire Stad afgerond (Amsterdam, Almere, Apeldoorn, Dordrecht, Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Venlo). In City Deals leggen steden, Rijk, andere overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties met elkaar concrete afspraken vast om stedelijke vraagstukken aan te pakken. In deze multilevel governance aanpak staat de inhoud centraal en werken de overheden onderling 'horizontaal' samen en met private partijen op basis van gelijkwaardigheid. Een City Deal wordt ingezet voor concrete lokale en regionale stedelijke transitieopgaven. Een belangrijke reden voor het commitment van Rijk en steden aan de City Deal-aanpak vormen de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) van de Verenigde Naties. Er volgt nog een tweede ronde in deze City Deal Circulaire Stad, waar Enschede zich bij aan zou kunnen sluiten.

UITVOERINGSPROGRAMMA CIRCULAIRE ECONOMIE 2020-2023

De concrete acties die worden uitgevoerd worden vastgelegd in het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2020-2023. Hierin is er ook aandacht regionale ontwikkelingen. Zo wordt er teruggeblikt op verschillende projecten en gekeken naar verschillende uitdagingen voor de komende jaren. De belangrijkste aandachtspunten van de uitvoeringsagenda zijn:

1. Inkoopkracht gebruiken om circulaire economie aan te jagen. Zo kan een gemeente samenwerken met omgevingsdiensten om circulariteit in uitvoering brengen binnen de verschillende terreinen waarvoor zij verantwoordelijk zijn, zoals maatschappelijk vastgoed, de ontwikkeling van bedrijventerreinen, de vergunningverlening voor bouwen en slopen van gebouwen, infrastructuur, groenbeheer, afval-, water- en zuiveringsbeheer en sociaaleconomische opgaven;
2. Kennisontwikkeling en kennisdeling in en tussen regio's, onder andere door het opzetten van een kennisinfrastructuur;
3. Aanbrengen samenhang tussen de lopende en te starten activiteiten in de regio's (aanvullend en versterkend);
4. Stimuleren en ondersteunen ontwikkeling van regionale CE-strategieën, onder andere via Regiodeals;
5. Bevorderen samenwerking tussen regio's voor opschaling circulaire bedrijvigheid;
6. Ontwikkelen regionale circulaire markten door het stimuleren en bij elkaar brengen van vraag en aanbod, bevorderen CE-contracten;
7. Verbinden regionale praktijk met de landelijke transitieagenda's, onder andere door signaleren (kennis)behoeften, kansen en knelpunten op regionaal niveau en door deze aan te pakken/te adresseren. Hierbij zal zoveel mogelijk worden

aangesloten bij bestaande samenwerkingsverbanden en circulaire initiatieven.

Een regietool is een hulpmiddel waarmee circulaire economie planologisch, planmatig en gestructureerd per gemeente kan worden uitgetekend. Voorbeelden zijn de Regiodeals die in het kader van de regio envelop (onder de coördinerende verantwoordelijkheid van de ministers van LNV en BZK) worden opgesteld, circulair inkopen door decentrale overheden via buyer groups, samenwerking tussen steden en het Rijk in City Deals, proeftuinen voor circulaire economie die in het kader van het Interbestuurlijk programma worden uitgewerkt en initiatieven vanuit bestaande regionale of lokale netwerken.

De Twente Board pakt binnen de investeringsprogramma's Agenda voor Twente en de Regio Deal het beleid van circulaire economie op onder de noemer "Circulaire Economie & Duurzaamheid" en focust zich op textiel, bouw en landbouw. Subsidies zijn in dit kader verleend aan clusters van stakeholders en bedrijven op deze terreinen. Voorbeelden van projecten zijn Circulaire Textiel Twente, en het Twentse samenwerkingsverband Mineral Valley voor landbouw. Er is een aantal voorbeelden van regionale -en interprovinciale samenwerking relevant voor de gemeente Enschede:

PROVINCIE OVERIJSSSEL

De provincie Overijssel volgt het landelijke beleid wat betreft circulaire economie en doet dit op basis van de vijf landelijke transitieagenda's. Deze landelijke transitieagenda's zijn vertaald naar regionale transitieagenda's (RTA's). In de RTA's staat hoe binnen Overijssel het verschil kan worden gemaakt, rekening houdend met de specifieke kenmerken van de Overijsselse economie. Naast de "Maakindustrie", "Biomassa&Voedsel", "Kunststoffen" en "Bouw" die in het verlengde liggen van de nationale transitie-agenda's omvatten de Overijsselse RTA's "Textiel" en "Infrastructuur".

De uitvoering van deze agenda's wordt beschreven in het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie van de provincie Overijssel. Bij de uitvoering wordt er gewerkt langs twee lijnen: de eerdergenoemde RTA's en Programmabrede thema's. Binnen de RTA's wordt er per thema financiering vrij gemaakt voor verschillende projecten. De programmabrede thema's richten zich op de grote lijnen, variërend van wet- en regelgeving tot circulair inkopen.

In 2020 heeft de provincie Overijssel een rapportage van een onderzoek naar circulariteit in de infrastructuur en openbare ruimte "samen krijgen we de Twentse cirkel rond" gepubliceerd. Dit rapport is geschreven vanuit de RTA infrastructuur. Dit rapport is wellicht een interessant voorbeeld, omdat de provincie Overijssel veel invloed heeft op de openbare ruimte en infrastructuur. In dit onderzoek onder 14 Twentse gemeenten, waterschap en provincie Overijssel is gebleken dat actie noodzakelijk is. Circulaire economie als thema is het binnen de gemeente nog te veel op zichzelf staand. Bestuurders weten meestal niet wat er op het gebied van circulariteit speelt.

Beleidsmedewerkers hebben over het algemeen kennis van circulariteit, maar dit geldt vaak niet voor uitvoerenden. Intern vindt er onvoldoende uitwisseling plaats. In het rapport worden verschillende conclusies getrokken:

- Er wordt nog onvoldoende prioriteit gegeven aan het thema circulaire economie. Door het ondertekenen van het gronstoffenakkoord (door IPO, VNG en UvW) hebben gemeenten zich geconformeerd aan de doelstellingen op het gebied van circulariteit.
- Verschillende overheden en gemeenten maken te weinig gebruik van elkaars kennis. Regio Twente en Agenda voor Twente kunnen hier een rol in spelen.
- Er is nu nog geen financiële ondersteuning op dit thema, waardoor er zorgen zijn over de ontwikkeling naar een circulair systeem.
- Overheden beseffen nog onvoldoende dat er als eigenaar van verschillende assets de regie kan worden gevoerd naar meer circulariteit in de openbare ruimte.
- Er ontbreekt beleid bij verschillende gemeenten. Hierdoor ontstaat circulariteit vaak bij toeval in plaats van dat het de standaard is.

Hieruit volgt een aantal aanbevelingen die mogelijk interessant zijn voor de gemeente Enschede:

- Het is van belang om specifiek beleid te maken.
- Creëren van bewustwording bij beheerders.
- Stel prioriteiten op het gebied van circulariteit en zorg voor samenhang tussen beleid en uitvoering.
- Zorg voor gezamenlijk profijt van innovatieve circulaire ontwikkelingen. Hierbij kan worden gedacht aan het koppelen van projecten (gemeente) aan kennis (universiteit Twente). Het samenwerken met verschillende lagen overheid, de markt en onderwijs zorgt voor de ontwikkeling op verschillende uitdagingen van circulaire economie. Hierbij kan worden gedacht aan uitdagingen, waaronder aanbesteden, circulair ontwerpen, monitoren, materialenpaspoort en circulaire bouwprocessen.
- Gebruik een methodiek die het mogelijk maakt om resultaten mee te monitoren.
- Investeren en in de ontwikkeling van kennis op het gebied van circulariteit op alle drie niveaus: bestuurlijk, beleid en uitvoering.

OOSTNL

Oost NL is de ontwikkelingsmaatschappij van Oost-Nederland. In opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en de provincies Overijssel en Gelderland versterken wij de regionale economie. Dit doen we door met publiek geld te investeren in ondernemers in Oost-Nederland. Op het gebied van circulaire economie richt OostNL zich op de sterk verankerde sectoren in de regio zoals textiel, kunststoffen, maakindustrie en bouw. Zo is OostNL actief in de volgende samenwerkingsprojecten:

- Di-Plast: Het stimuleren van het gebruik van gerecycled plastic in de bouw- en verpakkingindustrie door middel van ICT-tools. Dit project richt zich op samenwerking tussen partijen in Noordwest-Europa.
- P>Act: Het sluiten van de kunststofketen door het creëren van een netwerk tussen alle betrokken partijen in de kunststofketen.
- Circo Hub Oost-Nederland: CIRCO Tracks als springplank voor circulair Oost-Nederland.

GEMEENTE ENSCHEDE

Bij de gemeente Enschede is het beleidsthema van circulaire economie ooit gestart vanuit het beleidsveld van de inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

Op gemeentelijk niveau haken we in op de Handreiking CE voor Twentse gemeenten en de vijf invalshoeken die daar onderscheiden zijn voor het maken van beleid voor circulaire economie, waaronder een drietal beleidsinvalshoeken binnen de gemeentelijke organisatie.

1. Beleid gericht op de gemeentelijke inkoop van goederen, diensten en werken;
2. Beleid gericht op de gemeentelijke rol als ontwerper, vormgever, inrichter en beheerder van de openbare ruimte;
3. Beleid gericht op de gemeentelijke rol bij het bestemmen en tot ontwikkeling brengen van gebieden;
4. Beleid gericht op haar inwoners en huishoudens;
5. Beleid gericht op de bedrijven en organisaties die actief zijn binnen de gemeentegrenzen.

Invalshoek 5 is al uitgewerkt binnen de gemeente Enschede en eind 2021 vastgesteld door het college van Burgemeester & Wethouders. Deze beleidsnotitie kan als voorbeeld dienen voor alle overige invalshoeken. Een inventarisatie naar de stand van zaken op beleidsinvalshoeken 1, 2 en 3 mondt uit in een integrale visie van de gemeente Enschede op hoe we als gemeente gaan bijdragen aan de transitie naar een "circulaire stad"

BELEIDSNOTA CIRCULAIRE ECONOMIE & CIRCULAIR ONDERNEMEN

In 2021 heeft de gemeente Enschede invalshoek vijf (beleid gericht op bedrijven en organisaties die actief zijn binnen de gemeentegrenzen) uitgewerkt in een beleidsnotitie.

In deze beleidsnotitie worden de verschillende rollen omschreven die de gemeente kan innemen wat betreft circulaire economie. Daarnaast worden er vier beleidsszenario's omschreven: scenario 1 is de basis en scenario 4 is het meest uitgebreid.

De beleidsszenario's reflecteren hiermee de verschillende ambitieniveaus inclusief beoogde ondersteuning in capaciteit en financiële middelen:

Beleidsscenario 1: circulair ondernemen belegd als thema

Werkbudget €10.000 – 0,4 fte/16 uur per week accountmanager

Beleidsscenario 2: circulair ondernemen verankerd binnen de gemeente

Werkbudget €50.000 – 0,75 fte/30 uur per week accountmanager

Beleidsscenario 3: circulair ondernemen, naar een programmatische aanpak

Werkbudget €150.000 – 1,5 fte/programmamanager proces & communicatieondersteuning

Beleidsscenario 4: gemeente als gamechanger op circulair ondernemen

Werkbudget €250.000 – 2fte/programmamanager proces & communicatieondersteuning

Op dit moment heeft de Enschedese politiek gekozen voor beleidsszenario 2. In de onderstaande tabel is de beschrijving van de rollen, activiteiten en kosten weergegeven.

BELEIDSSCENARIO'S ONDERSTEUNING CIRCULAIR ONDERNEMEN

TITELS VAN DE SCENARIO'S	BESCHRIJVING VAN DE ROLLEN	ACTIVITEITEN	KOSTEN
Belegd als thema (reactief)	Gemeente als vraagbaak voor ondernemers Gemeente als netwerker met ondernemers Gemeente als fondsenwerver Gemeente als ondersteuner bij de ontwikkelingen van bedrijventerreinen en -locaties	Netwerk opbouwen en onderhouden met bedrijven en ondernemersverenigingen Verstevigen en intensiveren van contacten met andere overheidsinstanties Samenwerking met onderwijs- en kennisinstellingen	Werkbudget €10.000 0,4 fte/16 p/w Accountmanager
Verankerd in organisatie	Gemeente als initiator en aanjager nieuwe initiatieven Gemeente als regelgever en kadersteller Gemeente als lobbyist naar andere overheden Gemeente als investeerder Gemeente voor fiscale en juridische ondersteuning	Opstellen van meetbare doelen/doelstellingen Het (laten) ontwikkelen/beschikbaar krijgen van een methodiek voor circulair ondernemen Ontwikkelingen binnen de diverse afdelingen en werkvelden Investeringsfonds	Werkbudget €50.000 0,75 fte/30 p/w Accountmanager
Programmatische aanpak (pro-actief)			Werkbudget €150.000 1,5 fte Programmamanager Proces & Communicatie Ondersteuning
Gemeente als gamechanger			Werkbudget €250.000 2 fte Programmamanager Proces & Communicatie Ondersteuning

De beleidsnotitie circulaire economie & circulair ondernemen kan als voorbeeld dienen voor de nader op te stellen beleidsnotities voor de drie beleidsinvalshoeken.

TWENTEBOARD

Twente Board is een samenwerking tussen Ondernemers, Onderwijsinstellingen en Overheid, met als doel om het Twentse bedrijfsleven te bevorderen. Binnen Twente Board wordt er gewerkt aan verschillende uitdagingen waaronder circulaire economie. In de door Twente Board opgestelde strategische agenda wordt er op het gebied van circulariteit vooral gekeken naar circulair textiel. De volgende acties worden hiervoor uitgevoerd:

- Toegang tot (inter)nationale netwerken worden gestimuleerd;
- Creëren van voldoende kritische massa/schaal;
- Leggen van slimme verbindingen binnen en tussen productiewaardeketens;
- Zorgen voor gezamenlijke (onderzoeks)faciliteiten en doorgaande leerlijnen met als doel kennisdeling en -ontwikkeling op alle opleidingsniveaus.

[Twente Board | Strategisch plan 2020 -2025 in hoofdlijnen](#)

NOVEL-T

Novel-T helpt studenten, startups, scale-ups en onderzoekers ontwikkelen en de innovatiekracht van het regionale MKB en grootbedrijf te versterken. Dit doen zij in samenwerking met Universiteit Twente, Saxion Hogeschool, Provincie Overijssel en de Twentse gemeenten (waaronder de gemeente Enschede).

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS VAN DE VERENIGDE NATIES

De Sustainable Development Goals (SDG's) zijn opgesteld door de Verenigde Naties (VN), waarin er doelen op het gebied van duurzaamheid en circulaire economie zijn opgenomen. Het Ontwikkelingsdoel welke met betrekking tot circulaire economie eruit uitspringt, is SDG 12: verantwoorde productie en consumptie.

Verder gaat de gemeente Enschede zich aanmelden als SDG gemeente. Binnen afzienbare tijd wordt hier een besluit voor genomen door het college van B&W. Daarnaast worden de SDG's in 2023 voor het eerst verwerkt in de begroting. Zo wil de gemeente de SDG's inzetten als communicatie instrument. Het idee is om een koppeling te maken met Enschedese ondernemers.

